

11. MIGRACE

Při hodnocení vývoje migrace v Libereckém kraji hraje významnou roli jeho poloha. Značná část území kraje byla na začátku II. světové války zabrána Německou říší. Většina českého obyvatelstva se proto musela stěhovat do vnitrozemí. Mnoho občanů, kteří se hlásili k německé národnosti, bylo po válce naopak přinuceno odejít. Důsledkem obojího nuceného stěhování obyvatelstva bylo vysídlení pohraničí. Po válce se vracely rodiny, které odešly, z pohraničí na počátku války, a přicházeli noví především mladí lidé. Tato skutečnost ovlivnila tehdejší věkovou strukturu okresů Libereckého kraje.

Od padesátých let dvacátého století dochází k pozvolnému nárůstu počtu obyvatel žijících na území Libereckého kraje. V sedmdesátých a osmdesátých letech probíhal intenzivní rozvoj těžby uranu na Českolipsku a v Podještědí, který provázela investiční a bytová výstavba (ve městech Česká Lípa a Stráž pod Ralskem). Rozvoj uranového průmyslu a možnost bydlení přilákaly mnoho mladých rodin za prací. Po roce 1990 byla těžba uranu ukončena.

Od poloviny padesátých let zesílila vnitřní migrace z venkovských obcí do měst. Obyvatelé venkovských obcí, ve kterých vznikl přebytek pracovních sil v zemědělství se stěhovali do měst, a tak naopak rostl potenciál pro rozvoj průmyslu. Průmyslová výroba byla v té době většinou reprezentována jedním velkým závodem v jednom městě. Vytvářely se tak podmínky pro rychlejší růst měst, podporovaný výstavbou panelových sídlišť. Jednosměrnou migrací do měst docházelo k vyliďňování venkova a narušování jeho věkové struktury. Do měst odcházeli především mladí lidé, populační základna venkova tak rychleji stárla a vymírala. Bytový fond ve venkovských obcích v sedmdesátých letech začal stále více sloužit k rekreačním účelům. Přes intenzivní migraci do měst se udržovala stále vysoká dojízdka za prací, podporovaná levnou dotovanou hromadnou dopravou.

Významnou složkou migrace byla nelegální zahraniční migrace. Její první vlna začala po únoru 1948 a druhá po roce 1968. Odhaduje se, že bez povolení odešlo v letech 1948 – 1989 asi 340 – 370 tisíc obyvatel z celé České republiky. Tomuto trendu se nevyhnul ani Liberecký kraj. V letech 1964 – 1971 bylo umožněno pro občany německé národnosti se zcela legálně vystěhovat za účelem tzv. kompletování rodin.

V devadesátých letech se stala migrace méně významným činitelem ve vývoji kraje. Zahraniční stěhování přestalo být nelegální a současně již ani ekonomické či politické podmínky nevyvolávaly výrazný proud emigrace. Na vývoj vnitřní migrace po roce 1990 měla významný vliv bytová a ekonomická situace regionu, jeho dopravní infrastruktura a diferenciací životních podmínek obyvatelstva. Rozdíly v dostupnosti bydlení se intenzivně prohloubily. Došlo k obrácení hlavních migračních směrů. V dřívějších letech ztrácely především malé obce a získávala velká a střední města. V současných podmínkách, kde téměř každá rodina vlastní alespoň jeden automobil, se začíná prosazovat bydlení na okrajích větších měst a v jejich satelitních obcích.

Údaje statistiky obyvatelstva umožňují po roce 1992 sledovat i složení přistěhovalých a vystěhovalých osob podle jejich věku, podle důvodu stěhování a také podle hlavních migračních směrů.

Analýza věkového složení obyvatel stěhujících se na území Libereckého kraje z ostatních krajů České republiky a současně vystěhovalých, kteří směřovali do jiného kraje, ukázala nárůst průměrného věku stěhující se osoby. Ve srovnání let 1992 a 2004 křivka popisující složení migrantů podle věku posunula svůj vrchol do vyššího věku. Projevil se i zřetelný pokles stěhujících se v nejmladších věkových skupinách (do 10 let), který je způsoben poklesem počtu rodin stěhujících se s malými dětmi.

Statistika obyvatelstva umožňuje hodnocení vnitřní migrace podle důvodu stěhování. Tyto údaje jsou však částečně ovlivněny lidským faktorem (zaměstnanci ohlašoven pobytu). Nejčastějšími důvody ke stěhování jsou následování rodinného příslušníka a bytové důvody. Struktura přistěhovalých a vystěhovalých v Libereckém kraji podle věkových skupin a důvodu stěhování se v průběhu času příliš neměnila. Změna pracoviště a přiblížení k pracovišti jako důvody k přestěhování jsou nejčastěji uváděny v hlášení o stěhování u osob, které jsou na počátku svého ekonomicky aktivního období života, tj. ve věku 20 – 29 let. Studium vykazují jako příčinu ke změně trvalého bydliště studenti na vysoké škole ve věkové skupině 20 – 24 let. Sňatek je nejčastěji důvodem ke stěhování ve věku od 20 do 34 let, rozvod pak uvádějí nejvíce osoby kolem třicátého roku života. Bytové důvody jsou velmi aktuální příčinou ke změně bydliště ve věku 20 – 34 let, tento důvod stěhování je však významným po celý lidský život. Počet stěhujících se z důvodu následování rodinného příslušníka s věkem klesá a je velmi výrazně nejčastější příčinou migrace dětí, které tak následují své rodiče.

Hodnocení úrovně migrace v posledních letech výrazně ovlivnila změna v metodice, kdy od roku 2001 začali být do celkového počtu obyvatel započítáváni cizinci s dlouhodobým pobytem. Po roce 2001 se tak zřetelně změnila údaje o zahraničním stěhování obyvatel a migrace do a ze zahraničí posílila.

V letech 1992 – 2000 se podle staré metodiky do Libereckého kraje ze zahraničí přistěhovalo v průměru ročně 386 osob, nejvíce v roce 1993 (490 přistěhovalých z ciziny) a nejméně v roce 2000 (265 přistěhovalých). Již v roce 2001 bylo na základě údajů cizinecké policie a v souladu s novou metodikou evidováno 501 imigrantů ze zahraničí a v dalších dvou letech jejich počet rostl. V roce 2003 tak statistiky uvádějí dokonce 2 439 přistěhovalých na území Libereckého kraje ze zahraničí, v roce 2004 jejich počet poklesl na 1 570 osob. Vývoj podílu přistěhovalých z ciziny na celkovém počtu přistěhovalých na území Libereckého kraje po roce 2001 odpovídá vývoji jejich počtu. V roce 2001 činil 14,3 %, v roce 2002 již 30,7 %, v roce 2003 vzrostl na 46,0 % a v roce 2004 tvořil podíl imigrantů ze zahraničí 35,3 % celkového počtu přistěhovalých. Dlouhodobě lze sledovat relativně vysoký počet osob přicházejících na území kraje ze Slovenska. V roce 2001 tvořil podíl Slováků na zahraničním stěhování 32,7 %, v roce 2002 poklesl na 28,6 %. Velmi významný podíl přistěhovalých osob se slovenskou státní příslušností ze všech cizinců byl zaznamenán v roce 2003, a to 46,4 %. V roce 2004 se jejich podíl opět propadl na 29,2 %.

Počet vystěhovalých z Libereckého kraje do zahraničí mezi roky 1992 a 2000 dosahoval v průměru za rok 33 osob. Nejvíce emigrantů bylo vykázáno v roce 1993 (139 vystěhovalých do zahraničí) a nejméně v roce 1996 (pouze 3 vystěhovalé osoby). Metodická změna v roce 2001 se projevila velmi výrazně. Již v roce 2001 evidovala cizinecká policie 1 042 obyvatel, kteří se přestěhovali do zahraničí. Do roku 2004 jejich počet nepřetržitě stoupal a dosáhl 1 610 osob. V roce 2001 tvořil podíl vystěhovalých do ciziny na celkovém počtu vystěhovalých z Libereckého kraje 25,9 %. Tento podíl se do konce sledovaného období zvyšoval a v roce 2004 se za hranice České republiky odstěhovalo 35,2 % vystěhovalých. Z údajů cizinecké policie o zahraničním stěhování je patrné, že na Slovensko se ročně z Libereckého kraje odstěhuje výrazně více obyvatel, než opačným směrem na území kraje. Podíl stěhujících se na Slovensko z celkového zahraničního stěhování v roce 2001 činil 47,2 %, do roku 2004 se tento podíl zvýšil až na 70,1 %.

Základní trendy vývoje migrace v Libereckém kraji po roce 1990:

- přírůstek stěhování spíše stagnuje,
- počet vystěhovalých v průběhu devadesátých let převyšoval počet vystěhovalých,
- narůstá regionální diference z hlediska objemu stěhování,
- velká města ztrácí obyvatelstvo ve prospěch svého zázemí,
- zvyšuje se průměrný věk migrujících.